

РОЗДІЛ 3.

УДК 37.015.3:316.48

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(28\)-79-85](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(28)-79-85)

Андросович Ксенія,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-4121-270X>

Ільїна Галина,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-8409-0696>

Садова Мирослава,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-4297-7317>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація.

У статті представлено опис методичного забезпечення, призначений для закладів освіти, що сприяє процесам адаптації в умовах сьогодення, а також соціалізації в нових соціокультурних умовах і буде корисним для широкого кола читачів (учителів, психологів, батьків, дітей старшого шкільного віку, студентської молоді та ін.).

Психологічний супровід здійснюють за допомогою оптимізації психологічного стану людини, що сприяє зниженню актуальності психологічних проблем, які перешкоджають навчальній, особистісній і соціальній самореалізації на кожному з етапів життя окремої людини, малих груп, колективів, формальних і неформальних об'єднань людей.

В умовах воєнного стану актуальності набуває проблема супроводу адаптації та соціалізації переміщених осіб (на території України та за її межами), особливо це стосується дітей. Враховано сучасні обставини організації освітнього процесу закладів освіти у форматі дистанційного навчання. Оскільки більшість учнів розвивають свої інтелектуальні та інші здібності здебільшого у віртуальному середовищі, то учасникам освітнього процесу можуть стати в нагоді низка науково-методичної літератури, розробленої співробітниками Інституту обдарованої дитини НАПН України. Насамперед це стосується методичних рекомендацій щодо створення оптимальних умов для інтелектуального розвитку учнів в Інтернет-середовищі; профілактики можливих деструктивних впливів Інтернет-мережі на особистість учня; здійснення інтерактивної психолого-педагогічна підтримки соціалізації обдарованих учнів; програм сприяння процесу адаптації учнів закладів освіти.

Співробітники відділу на своїх сторінках у Facebook постійно поширюють інформацію (світлини, відео, офіційні інформаційні новини тощо) стосовно військових злочинів, що завдає агресор мирному українському населенню, щоб весь світ знав правду.

Ключові слова: супровід; адаптація; методичне забезпечення; освітній процес; воєнний стан.

Актуальність пропонованої теми визначається соціальною та політичною ситуацією, що на разі відбувається в Україні. Проблемі психологічної підтримки та супроводу присвячено багато зарубіжних (В. Лейтон, І. Кошго, П. Купка, Е. Нонан, М. Рутік, М. Скілбек, Е. Хартман, Ю. Укке та ін.) та вітчизняних (І. Булах, Л. Власенко, Н. Волянюк, Е. Зеєр, Т. Демидова, А. Журавель, Г. Ложкін, Н. Пов'якель, В. Панок, Е. Рогов, Ю. Шадріков та ін.) праць.

Поняття «супровід» є досить поширеним у сучасній психології та педагогіці. Сучасні теоретики та практики визначають психологічний супровід як «третю» сторону освіти, разом із навчанням і вихованням. Його розуміють як єдність усіх учасників освітнього процесу в напрямі створення підстав для позитивного розвитку учнів упродовж усього процесу за умови збереження максимуму його свободи та відповідальності.

Сутність психологічного супроводу полягає в наданні допомоги в розвитку психологічної індивідуальності, побудові особистісних утворень, розвитку самовизначення, а також у здійсненні особистісного зростання в періоди життєвих криз, внутрішніх пошуків і виборів.

Психологічний супровід здійснюють за допомогою оптимізації психологічного стану людини, що сприяє зниженню актуальності психологічних проблем, які перешкоджають навчальній, особистісній і соціальній самореалізації на кожному з етапів життя окремої людини, малих груп, колективів, формальних і неформальних об'єднань людей [8].

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває проблема супроводу адаптації та соціалізації переміщених осіб (на території України та за її межами), особливо це стосується дітей. Також необхідно враховувати сучасні обставини організації освітнього процесу закладів освіти у форматі дистанційного навчання. Оскільки більшість учнів розвивають свої інтелектуальні та інші здібності переважно у віртуальному середовищі, учителям можуть стати в нагоді низка науково-методичної літератури, розробленої співробітниками Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Мета статті передбачає поширення науково-методичних ресурсів для забезпечення психологічного супроводу в умовах воєнного стану.

Завдання статті полягає в тому, щоб:

- 1) сприяти поширенню науково-методичних надбань співробітників відділу серед широкого кола читачів;
- 2) здійснити науково-методичний супровід учасників освітнього процесу закладів освіти в умовах воєнного стану;
- 3) висвітлити основні наукові праці співробітників відділу.

Робота відділу інтелектуального розвитку обдарованої особистості в умовах воєнного стану здійснюється відповідно до плану та технічного завдання.

Разом із тим, упродовж запровадження в Україні воєнного стану співробітники відділу (психологами за фахом) надають (за запитом) індивідуальні психологічні консультації батькам, учителям, також проводять онлайн-зустрічі з учнями експериментальних ЗЗСО. Надається психологічна підтримка аспіранту Інституту обдарованої дитини НАПН України, який перебуває на фронті в ЗСУ та його знайомим військовим.

Також співробітники відділу на своїх сторінках у Facebook постійно поширюють інформацію (світлина, відео, офіційні інформаційні новини тощо) стосовно військових злочинів, що вчиняє агресор мирному українському населенню, щоб весь світ знав правду.

Через соціальні мережі ми допомагаємо поширювати корисні інформаційні джерела практичних психологічних порад (практичних психологів, колег), що стосуються насамперед психологічної самопомоги в кризових ситуаціях, у ситуації паніки, депресивних станах та апатії, що провокуються сучасним воєнним станом в країні. Пропонуємо звернути увагу на поради від експертів UNICEF: «Правила підтримки дитини під час евакуації» (URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vid-ekspertiv-yunisef-pravila-pidtrimki-ditini-pid-chas-evakuaciyi?fbclid=IwAR0KuSSuavNm6GtMx12cV2guNzYLYTmuqHRqsxA4bIPo3Mejdp14YqaSdHY>).

Поширюємо покликання щодо проведення науковою спільнотою вебінарів. Наприклад, науковці, освітяни та психологи-практики – представники України й Польщі об'єдналися для психологічної підтримки наших співвітчизників і започаткували серію вебінарів «Психологічна підтримка особистості в умовах війни» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EQ62pSCttbI>).

Окрім того, робимо більш доступними для широкої аудиторії науково-методичні напрацювання відділу.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває проблема супроводу адаптації та соціалізації переміщених осіб (як на території України, так і за її межами). Особливо це стосується дітей. Також необхідно враховувати сучасні обставини організації освітнього процесу закладів освіти у форматі дистанційного навчання. Оскільки більшість учнів здебільшого розвивають свої інтелектуальні та інші здібності у віртуальному середовищі, учителям може стати в нагоді низка науково-методичної літератури, розробленої співробітниками Інституту. Так, методичний посібник «Інтерактивна психолого-педагогічна підтримка соціалізації обдарованих учнів» (2018) містить: опис інтерактивних засобів для покращення соціалізації обдарованих учнів; практичні заняття щодо підвищення соціально-комунікативної компетентності учителя; приклади практичного досвіду педагогів щодо організації проектної діяльності із застосуванням Інтернет-технологій [7].

У методичному посібнику «Психологічні та соціальні чинники адаптації обдарованої особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів загальної середньої освіти» окреслено особливості інформаційно-освітнього середовища закладів освіти в умовах викликів сьогодення. Виокремлено функції інформаційних середовищ сучасних закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Авторами досліджено соціальні та психологічні чинники, а також особистісні характеристики, що впливають на процес адаптації обдарованих учнів у різні періоди навчання, які збігаються з кризовими періодами психологічного розвитку особистості: вступ до школи, підлітковий вік і період ранньої юності. Наведений у посібнику спецпрактикум сприяє підвищенню рівня соціально-психологічної адаптованості обдарованих учнів ЗЗСО і є готовим інструментарієм з конспектом практико-орієнтованих занять [4].

Серед переміщених за кордон осіб є певна частка працівників сфери освіти, учителів і психологів ЗЗСО, викладачів закладів вищої освіти та ін. Для такої категорії освітян, які перебувають за межами України буде корисно ознайомитися з досвідом освітньої діяльності тих країн, де вони вимушені тимчасово перебувати. Так, у методичних рекомендаціях «Технології психолого-педагогічного забезпечення адаптованості обдарованої особистості до нових умов навчання» (2021) представлено стислий опис психолого-педагогічних технологій роботи з обдарованими учнями в таких країнах, як: Ізраїль, Австрія, Китай, США та Польща; способи та методи виявлення обдарованих дітей, їх підтримки на державному рівні в зазначених країнах [3].

Для психологів закладів освіти доступний для використання посібник «Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі» (2017), у якому подано комплекс діагностичного інструментарію для вивчення рівня соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі. Представлено модель інтерактивної психолого-педагогічної підтримки процесу соціалізації обдарованих старшокласників в інформаційних мережах та описано її структурні елементи. Запропоновано науково-методичний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі [8]. Також психологи можуть користуватися методичними рекомендаціями «Профілактика деструктивної соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі» (2018) [2]. У методичних рекомендаціях описано моделі поведінки користувачів Інтернет-мережі, а також запропоновану авторами систему соціально-педагогічних умов, які забезпечують профілактику безпечної соціалізації обдарованої молоді в мережі Інтернет.

Для широкого кола читачів цікавим буде посібник «Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності» (2021) [5], де описано теоретико-методологічні основи соціальної адаптації в працях вітчизняних і зарубіжних учених, проаналізовано тенденції дослідження дитинства в сучасному глобальному суспільстві, розглянуто сутність і структуру поняття адаптації. Розглянуто особливості процесу адаптації обдарованої особистості на різних вікових періодах навчання в умовах ЗЗСО, а саме: дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи; обдарованих підлітків та обдарованих учнів профільних класів.

Співробітники відділу продовжують висвітлювати результати своєї наукової роботи у вигляді наукових публікацій як у вітчизняних фахових виданнях «Інформаційні технології і засоби

навчання» [1], так і на міжнародній арені та поширювати її в соціальних мережах. Зокрема в американському журналі (2021) опубліковано результати дослідження щодо психологічного супроводу процесу соціалізації обдарованих учнів засобами ІКТ [12]. Опубліковано наукові статті англійською мовою в іноземному виданні «Широкі дослідження в галузі штучного інтелекту та нейронауки» (2022) [13; 19].

Так, дослідження філософського аспекту ідентичності в процесі розвитку потенціалу обдарованої особистості дало змогу виокремити історико-філософські передумови становлення концепту ідентичності. Встановлено концептуальні відмінності вживання понять «тотожності» в контексті формування класичної платонівської лінії розвитку західноєвропейської філософії від модерного формування поняття «ідентичності» в працях британських філософів емпірицизму [17]. Визначено контексти взаємодії понять «ідентичність» та «пам'ять» [9]. З'ясовано особливість вживання поняття «самість» в соціально-психологічних і філософсько-антропологічних вимірах [18]. Розглянуто концепції кризи ідентичності Еріка Еріксона [14] та визнання ідентичності Акселя Гонета [16]. Досліджено джерела поняття «національна ідентичність» [10]. Модель національної ідентичності розглянуто на прикладі дослідження американської ідентичності С. Гантінгтоном. Проводиться збір та аналіз матеріалів щодо концепції української ідентичності на основі філософських, українознавчих і публіцистичних джерел [6; 15; 22].

Здійснено аналіз поглядів зарубіжних учених, які вивчали протягом останнього десятиліття складові компоненти мотивації в структурі особистісного потенціалу обдарованих дітей: Памела Р. Клінкенборд [21, с. 103], Кетрін А. Літл, Мак Грегор, Ван Тессел-Васка, Фроді Брідгес, Данута Чессор, Свенья Матейс, Леон Кронборг та ін. Психологічні дослідження показують, що пізнавальна мотивація виявляється у формі дослідницької, пошукової активності, чутливості до нового, новизни ситуацій, знаходження нового у звичайному [23, с. 5].

Здійснено аналіз концептуальних положень низки іноземних вчених, які досліджували особистісний потенціал обдарованих (Д. Морісано, Л. Конрад, Абу-Хамур Башір; С. Баттерхем, Л. Хендерсон, Ф. Уоррелл, Д. Галлахер, М. Нейхарт, П. Клінкенборд, Л. Уоттерс, Дж. Дізмани та ін.) [20, с. 14].

Авторами виявлено і описано розвиток особистісного потенціалу через призму навчального та виховного факторів. Особлива увага приділяється батькам, керівництву, психологам, соціальним працівникам та вчителями навчальних закладів, де навчаються обдаровані діти. Розкрито сутність наставництва для обдарованих [11, с. 9].

Отже, освітній процес в умовах воєнного стану потребує розробки необхідних організаційних і методичних засад, чим займається Міністерство освіти і науки України. Вважаємо, що науково-методичні здобутки відділу щодо психологічного супроводу процесів соціалізації й адаптації обдарованих учнів ЗЗСО потребують подальшого поширення в умовах воєнного стану. З огляду на це, плануємо й надалі робити посилання на сторінках мережі Facebook для можливості розширення аудиторії зацікавлених осіб.

У зв'язку з переселенням значної кількості громадян України (з причини бойових дій), зокрема дітей, залишається актуальним питання їхньої адаптації в новому соціокультурному середовищі. Важливим є вивчення проблеми збереження української ідентичності, проблем мотивації та розвитку лідерських якостей молодого покоління для відновлення інтелектуальної та економічної спадщини нашої країни. Ці та інші важливі питання будуть основою для подальших наукових досліджень відділу інтелектуального розвитку обдарованої особистості Інституту обдарованої дитини НАПН України.

Використані літературні джерела

1. Андросович К. А. Соціалізація обдарованих учнів засобами інформаційних та комунікаційних технологій / К. А. Андросович // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2021. – № 84 (4). – С. 21–37. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v84i4.3538>.

2. Профілактика деструктивної соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі / К. А. Андросович, Л. І. Ткаченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018.
3. Технології психолого-педагогічного забезпечення адаптованості обдарованої особистості до нових умов навчання: методичні рекомендації / К. А. Андросович, Л. І. Ткаченко. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. – 48 с. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728948/>.
4. Психологічні та соціальні чинники адаптації обдарованої особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів загальної середньої освіти: методичний посібник / К. А. Андросович, Г. В. Ільїна, Л. І. Ткаченко, І. О. Якимова. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. – 138 с.
5. Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності : методичний посібник / К. А. Андросович, Л. І. Ткаченко, Г. В. Ільїна, І. О. Якимова, В. М. Шульга. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. – 106 с. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728920/>.
6. *Габермас Ю.* Залучення Іншого. Студії з політичної теорії / Ю. Габермас. – Львів : Астролябія, 2006.
7. Інтерактивна психолого-педагогічна підтримка соціалізації обдарованих учнів / М. С. Гальченко, К. А. Андросович, Л. І. Ткаченко, О. А. Ковальова, Л. М. Найдьонова. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018.
8. *Камишин В. В.* Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі / В. В. Камишин, Л. І. Ткаченко, К. А. Андросович, І. В. Бургун. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017.
9. *Рікер П.* Сам як інший / П. Рікер. – Київ : Дух і літера. 2000.
10. *Сміт Е. Д.* Національна ідентичність / Е. Д. Сміт. – Київ : Основи, 1994.
11. *Abu-Hamour, Bashir* A Study of Gifted High, Moderate, and Low Achievers in Their Personal Characteristics and Attitudes toward School and Teachers / Abu-Hamour, Bashir; Al-Hmouz, Hanan // International Journal of Special Education. – 2013. – Vol. 28 (3). – P. 5–15. – URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1024419>.
12. *Androsovych K.* Psychological Guidance of the Socialisation Process of Gifted Students using ICT means / K. Androsovych, Yar. Rudyk, M. Melnyk, O. Kovalova, Ir. Yakymova // Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment, Lifescience Global. – 2021. – Vol. 9. – No. 2. – P. 236–246. DOI: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2021.09.02.11>
13. *Afuzova H.* Determinants of Professional Orientation of Future Psychologists on Correctional Support of Children with Psychophysical Disorders / H. Afuzova, Z. Ogorodnychuk, V. Pavelkiv, O. Mamicheva, O. Prokofieva, K. Androsovych // BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. – 2022. – 13 (1Sup1). – P. 188–206. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/312>
14. *Erikson E.* Identity, Youth and Crisis / E. Erikson. – New York : Norton Company, 1968.
15. Historical Dictionary of Ukraine / by Z. Kohut, B. Nebesio, M. Yurkevich. Maryland. – Toronto; Oxford. 2005.
16. *Honneth A.* Struggle for Recognition / A. Honneth. – Cambridge : Mit Press. 2000.
17. *Garrett B.* Personal Identity and Self-Consciousness / B. Garrett. – London : Routledge, 1998.
18. *Glover J.* The Philosophy and Psychology of Personal Identity / J. Glover. – London : Penguin, 1988.
19. *Lisovenko A.* Neuropsychological Fundamentals of Envy / A. Lisovenko, M. Kriukova, L. Absalyamova, I. Chukhrii, N. Korchakova, K. Androsovych // BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. – 2022. – 13 (1). – P. 158–172. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1/274>
20. *Lisa Conrad* Personal Goal Setting and Self-Regulation for Gifted Children / Lisa Conrad // Roeper Review. – 2022. – T17. – (V3). – URL: <https://globaltchatpoweredbytagt.wordpress.com/2019/03/11/personal-goal-setting-and-self-regulation-for-gifted-children/>
21. *Pamela, R. Clinkenbeard* Motivation and gifted students: implications of theory and research pamela. Clinkenbeard. University of Wisconsin-Whitewater / Pamela, R. Clinkenbeard // Psychology in the Schools. – 2016. – Vol. 49(7). – P. 1–10. – URL: https://www.arts.unsw.edu.au/sites/default/files/documents/Motivation_and_Gifted_Students.pdf.
22. *Plokhly S.* The Origins of the Slavic Nations. Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus / S. Plokhly. – Cambridge University Press, 2006. – 380 p. DOI: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2021.09.02.11>.

23. Sandra Laujin. Psychotherapist, Psychologist, Neuropsychologist in Hong Kong / S. Laujin. – 2021. – URL: <https://sandalaujin.com/gifted-child?lang=en>.

References

1. Androsovykh, K. A. (2021). Sotsializatsiia obdarovanykh uchniv zasobamy informatsiinykh ta komunikatsiinykh tekhnolohii [Socialization of gifted students by means of information and communication technologies]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information Technologies and Teaching Aids*, 84 (4), P. 21–37. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v84i4.3538>. [in Ukrainian].
2. Androsovykh, K. A., & Tkachenko, L. I. (2018). *Profilaktyka destruktyvnoi sotsializatsii obdarovanykh starshoklasnykiv v Internet-seredovyshchi [Prevention of destructive socialization of gifted high school students in the Internet environment]*. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Androsovykh, K. A., & Tkachenko, L. I. (2021). *Tekhnolohii psykholoho-pedahohichnoho zabezpechennia adaptovanosti obdarovanoi osobystosti do novykh umov navchannia [Technologies of psychological and pedagogical support of adaptability of the gifted person to new conditions of training]*. Kyiv. 48 p. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/728948/>. [in Ukrainian].
4. Androsovykh, K. A., Ilina, H. V., Tkachenko, L. I., & Yakymova, I. O. (2021). *Psykholohichni ta sotsialni chynnyky adaptatsii obdarovanoi osobystosti v umovakh informatsiino-osvitnoho seredovyshcha zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Psychological and social factors of adaptation of the gifted person in the conditions of the information-educational environment of establishments of general secondary education]*. Kyiv. 138 p. [in Ukrainian].
5. Androsovykh, K. A., Tkachenko, L. I., & Ilina, H. V. et al. (2021). *Sotsialna adaptatsiia obdarovanoi osobystosti: vid dytynstva do yunosti [Social adaptation of a gifted person: from childhood to adolescence]*. Kyiv. 106 p. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/728920/>. [in Ukrainian].
6. Habermas, Yu. (2006). *Zaluchennia Inshoho. Studii z politychnoi teorii [Involvement of the Other. Studies in political theory]*. Lviv. [in Ukrainian].
7. Halchenko, M. S., Androsovykh, K. A., Tkachenko, L. I., Kovalova O. A., & Naidonova L. M. (2018). *Interaktyvna psykholoho-pedahohichna pidtrymka sotsializatsii obdarovanykh uchniv [Interactive psychological and pedagogical support for the socialization of gifted students]*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Kamyshyn, V. V., Tkachenko, L. I., Androsovykh, K. A., & Burhun, I. V. (2017). *Psykholoho-pedahohichniyi suprovid sotsializatsii obdarovanykh starshoklasnykiv v Internet-seredovyshchi [Psychological and pedagogical support of socialization of gifted high school students in the Internet environment]*. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Riker, P. (2000). *Sam yak inshyi [Himself as another]*. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Smit, E. D. (1994). *Natsionalna identychnist [National identity]*. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Abu-Hamour, Bashir; Al-Hmouz, Hanan, A. (2013). Study of Gifted High, Moderate, and Low Achievers in Their Personal Characteristics and Attitudes toward School and Teachers. *International Journal of Special Education*. v. 28 (3). P. 5–15. Retrieved from: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1024419>.
12. Androsovykh, K., Rudyk Yar., Melnyk, M., Kovalova, O., Yakymova, Ir. (2021). Psychological Guidance of the Socialisation Process of Gifted Students using ICT means. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, Lifescience Global. Vol. 9. No. 2. P. 236–246. DOI: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2021.09.02.11>.
13. Afuzova, H., Ogorodniychuk, Z., Pavelkiv, V., Mamicheva, O., Prokofieva, O., & Androsovykh, K. (2022). Determinants of Professional Orientation of Future Psychologists on Correctional Support of Children with Psychophysical Disorders. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13 (1Sup1), P. 188–206. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/312>.
14. Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. New York, Norton Company.
15. Historical Dictionary of Ukraine (2005). By Z. Kohut, B. Nebesio, M. Yurkevich (Eds.). Maryland. Toronto; Oxford.
16. Honneth, A. (2000). *Struggle for Recognition*. Cambridge: Mit Press.
17. Garrett, B. (1998). *Personal Identity and Self-Consciousness*. London: Routledge.

18. Glover, J. (1988). *The Philosophy and Psychology of Personal Identity*. London: Penguin.
19. Lisovenko, A., Kriukova, M., Absalyamova, L., Chukhrii, I., Korchakova, N., & Androsovyh, K. (2022). Neuropsychological Fundamentals of Envy. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 13(1), P. 158–172. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.1/274>.
20. Lisa Conrad (2022). Personal Goal Setting and Self-Regulation for Gifted Children. *Roeper Review*. T17, (V3). Retrieved from: <https://globalgtchatpoweredbytagt.wordpress.com/2019/03/11/personal-goal-setting-and-self-regulation-for-gifted-children/>.
21. Pamela, R. Clinkenbeard (2016). Motivation and gifted students: implications of theory and research pamela. Clinkenbeard. University of Wisconsin-Whitewater. *Psychology in the Schools*. Vol. 49(7), P. 1–10. Retrieved from: https://www.arts.unsw.edu.au/sites/default/files/documents/Motivation_and_Gifted_Students.pdf.
22. Plokyh, S. (2006). *The Origins of the Slavic Nations. Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus*. Cambridge University Press, 380 p. DOI: <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2021.09.02.11>.
23. Sandra Laujin. 2021. Psychotherapist, Psychologist, Neuropsychologist in Hong Kong. URL: <https://sandraLaujin.com/gifted-child?lang=en>.

Androsovyh Kseniia, Iliina Halyna, Sadova Myroslava

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL RESOURCES FOR PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL

Summary.

The article presents a description of methodological support designed for educational institutions and promotes the processes of adaptation in today's conditions, as well as socialization in new socio-cultural conditions for a wide range of readers (teachers, psychologists, parents, high school children, students, etc.).

Psychological support is provided by optimizing the psychological state of a person, which reduces the relevance of psychological problems that hinder educational, personal and social self-realization at each stage of life of individuals, small groups, groups, formal and informal associations of people.

In the conditions of martial law, the problem of supporting the adaptation and socialization of displaced persons (on the territory of Ukraine and abroad) becomes especially relevant, especially for children. It is also necessary to take into account the current circumstances of the organization of the educational process of educational institutions in the format of distance learning. Since most students develop their intellectual and other abilities mostly in a virtual environment, participants in the educational process may find useful a number of scientific and methodological literature developed by the staff of the Institute. First of all, this applies to guidelines for creating optimal conditions for the intellectual development of students in the Internet environment; prevention of possible destructive effects of the Internet on the student's personality; implementation of interactive psychological and pedagogical support for the socialization of gifted students; programs to promote the process of adaptation of students of educational institutions.

Employees of the department constantly spread information (photos, videos, official news, etc.) about war crimes on their Facebook pages, which the aggressor inflicts on the peaceful Ukrainian population so that the whole world knows the truth.

Keywords: support; adaptation; methodological support; educational process; martial law.

Стаття надійшла до редколегії 11 квітня 2022 року